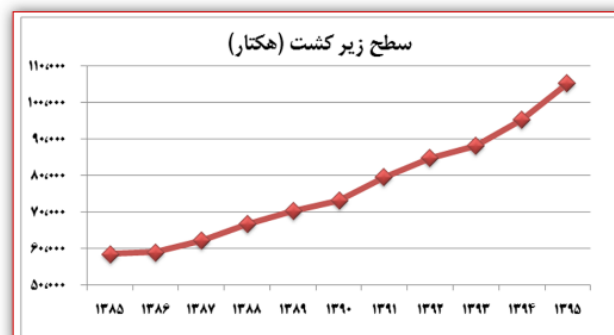

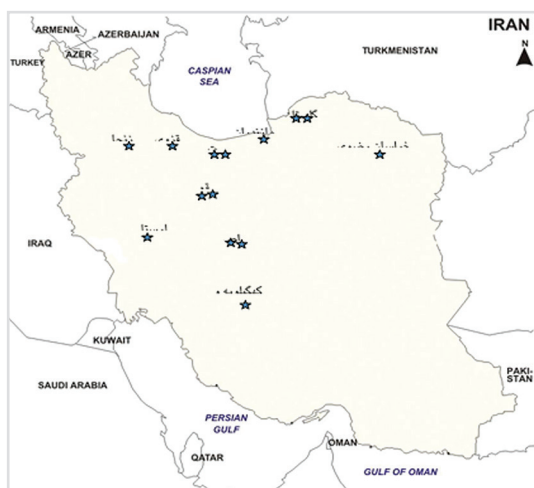
توسعه صنایع تبدیلی، ضرورت روز گیاهان دارویی کشور

تبخیر، اکسیداسیون و رزینی شدن می‌شوند و کیفیت آنها به سرعت کاهش می‌یابد. نبود صنایع تبدیلی در زمان و مکان مناسب و در نتیجه عدم فراوری این گیاهان در زمان مناسب، باعث رواج واسطه‌گری، نیاز به حمل‌ونقل، کاهش قیمت مواد اولیه گیاهی و در نهایت عدم تمایل کشاورزان به ادامه کشت گیاهان دارویی خواهد شد. از طرفی فراوری این گیاهان باعث تولید محصولاتی با ارزش افزوده بالاتر می‌شود. اولین قدم بعد از برداشت گیاهان دارویی و معطر، خشک کردن آنها به روش مناسب است. ایجاد سالن‌های خشک‌کن با تجهیزات ساده مثل کنترل دما و رطوبت و رعایت اصول بهداشتی برای جلوگیری از آلوده شدن این گیاهان، اولین نیاز بسیاری از مناطق کشت این گیاهان است. برای برخی گیاهان مثل گل محمدی ایجاد صنایع گلاب‌گیری و اسانس‌گیری در کنار مزارع تولید آنها بسیار مهم است. هر گونه جابه‌جایی این گیاهان علاوه بر تحمیل هزینه حمل‌ونقل منجر به افت کیفیت آنها خواهد شد. ایجاد صنایع اسانس‌گیری و عصاره‌گیری یکی از بهترین روش‌های فراوری اولیه گیاهان دارویی است که ضمن جلوگیری از افت کیفیت این گیاهان، عدم اشغال سالن‌های خشک‌کن و انبارها به مدت طولانی، باعث ارزش افزوده بالایی می‌شود. نگاهی به آمار منتشرشده توسط مرکز آمار ایران در طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی دارای ۱۰ نفر نیروی کار و بیشتر (در سال ۱۳۹۶) نشان می‌دهد، تعداد کارگاه‌های صنعتی در سال ۱۳۹۵ (حدود ۳۲۰۰۰ واحد) نسبت به سال ۱۳۹۰ (۱۶۵۰۰ واحد) تقریباً دو برابر شده است و صنایع غذایی حدود ۲۰ درصد از تعداد کل صنایع کشور را شامل می‌شوند. حال آنکه معمولاً این صنایع با نصف ظرفیت اسمی کار می‌کنند. ظرفیت‌های ایجادشده برای فراوری برخی محصولات کشاورزی از جمله شیر، گوجه‌فرنگی، فراورده‌های شیلاتی و ... بسیار بیشتر از ظرفیت ماده خام تولید آنهاست، در مقابل، ظرفیت صنایع تبدیلی ایجادشده در برخی از محصولات کشاورزی از جمله گیاهان دارویی کمتر از ماده خام کشاورزی است که توسعه کشت گیاهان دارویی، این مشکل را حادتر خواهد کرد. نکته دیگر پراکنش واحدهای صنعتی در کشور است (شکل ۳) که با مناطق کشت این گیاهان تناسب چندانی ندارد. به نظر می‌رسد بیش از اینکه توسعه کشت گیاهان دارویی متوقف یا منجر به عدم سودآوری مناسب برای کشاورزان شود، ضروری است به‌طور جدی، ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی در مناطق مناسب برنامه‌ریزی و عملیاتی شود.

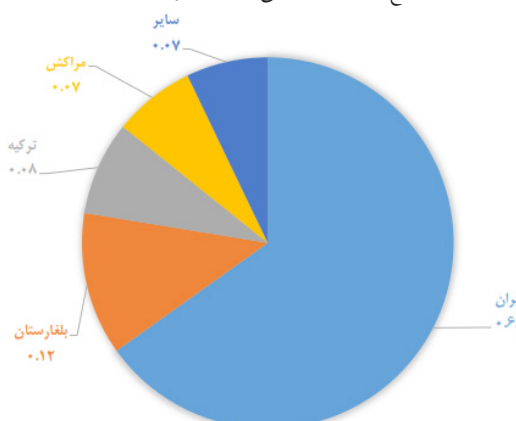
سطح زیر کشت گیاهان دارویی در کشور، در حال توسعه است. به‌نحوی که طبق گزارش وزارت جهاد کشاورزی، میزان توسعه کشت از میزان پیش‌بینی‌شده در برنامه‌های توسعه کشور بیشتر است. برای مثال سطح زیر کشت آبی و دیم گیاهان دارویی شامل گل محمدی، زرشک، عناب و زعفران، در سال ۹۷ به میزان ۱۶۵ هزار هکتار پیش‌بینی شده بود، درحالی‌که براساس گزارش دفتر طرح گیاهان دارویی وزارت جهاد کشاورزی، عملکرد این سال، به ۲۰۶ هزار هکتار رسید. در سال ۹۸ نیز، سطح زیر کشت گیاهان دارویی به ۲۲۸ هزار هکتار افزایش یافت. به این مساحت می‌توان، احیا و توسعه گیاهان دارویی در طرح‌های مرتع‌داری را نیز اضافه کرد. گرایش روزافزون کشاورزان به کشت گیاهان دارویی به دلیل افزایش درآمد نسبت به کشت بسیاری از گیاهان زراعی مرسوم، همچنین حمایت‌های وزارت جهاد کشاورزی در اعطای یارانه از جمله کمک به تأمین بذر و نشاء، باعث توسعه بیشتر سطح زیر کشت خواهد شد. توسعه سطح زیر کشت علاوه بر حفظ منابع ژنتیکی گیاهان دارویی در رویشگاه‌های طبیعی و دستیابی به گیاهانی با یکنواختی بیشتر در عملکرد کمی و کیفی، منجر به ایجاد شغل و درآمد برای تولیدکنندگان خواهد شد. به شرطی که اهمیت صنایع تبدیلی به درستی درک و هم‌زمان با توسعه کشت برای ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی برنامه‌ریزی شود. یکی از نکات قابل توجه در گیاهان دارویی عدم امکان نگهداری آنها به مدت طولانی است. مواد مؤثره اکثر گیاهان دارویی و معطر در طول زمان دستخوش تغییر،

شکل ۱- روند ۱۰ ساله افزایش سطح زیر کشت زعفران در کشور (منبع: معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی)

شکل ۳- پراکنش کارخانجات تولیدکننده مواد اولیه (عصاره و اسانس) طبیعی

شکل ۲- درصد سهم نسبی کشورهای جهان از سطح زیر کشت گل محمدی (منبع: معاونت باغبانی وزارت جهاد کشاورزی)